

A könyvtár fogalma, típusai, szolgáltatásai

Könyvtár: Az emberiség tudásanyagának bizonyos, egyedileg sajátos szegmensét gyűjtő, rendszerező és elsősorban megőrző intézmény, és a hozzáférők tudományos és információs igényeit elégíti ki. A forráshasználat és az ismeretszerzés, rendszerezés elsajátító helye.

Szerepe: beszerezni, őrizni, hozzáférhetővé tenni a tudást és az információt, bármilyen hordozón jelenik meg, és segíteni az embereket, akik hozzá akarnak férni ezekhez.

Könyvtártípusok:

Az ismeretek közvetítésének egyik fontos színhelye a könyvtár. Nem tudna azonban ennek a feladatnak megfelelni, ha nem alkalmazkodna a különféle csoportok igényeihez. Egészen más feladatai vannak egy hatalmas nemzeti könyvtárnak, és megint mások egy jól szervezett iskolainak. Ezért a könyvtárak legkülönbélebb típusai jöttek létre, hogy ki tudja szolgálni a kutatni, tanulni, művelődni és szórakozni vágyó embereket. A típusok nem függetlenek, hanem egymással kapcsolatot tartó, egymást segítő könyvtári hálózatot alkotnak.

Legfontosabb típusok

- nemzeti könyvtár Pl. Országos Széchényi Könyvtár Bp.
- közművelődési könyvtárak Pl. Szegeden a Somogyi Könyvtár (Somogyi Károly esztergomi kanonok ajándékozta könyvtárát a városnak a nagy árvíz után)
- szakkönyvtárak
- felsőoktatási könyvtárak
- iskolai könyvtárak
- virtuális könyvtár (**MEK**)

A **nemzeti könyvtárnak** az a feladata, hogy egy adott nemzethez vagy annak nyelvéhez, nyelveihez tartozó minden dokumentumot beszerezzen és feldolgozzon. Tudományos és szakkönyvtári feladatokat is ellát. Az Országos Széchényi Könyvtár teljességre törekedve gyűjt minden magyar nyomdából kikerült művet, és külföldön megjelent magyar nyelvű anyagokat. Ezen kívül igyekszik megszerezni a hazánkról szóló legfontosabb dokumentumokat is, tekintet nélkül arra, hogy milyen nyelven íródtak. A hazai könyvtárak bejelentik külföldi könyv és folyóirat vásárlásaikat. Ezen adatok feldolgozásával készül a központi lelőjegyzék. Az Országos Széchényi Könyvtár koordinálja a hazai könyvtárak külföldre irányuló könyvtárközi kéréseit. Adatbázisai Interneten és CD-ROM-on is elérhetők. A nemzeti könyvtárak rendelkeznek *kötelempéldány joggal*, azaz minden kiadványból kötelezően kapnak példányt. Nemzeti könyvtárunk alapjait 1802-ben Széchényi Ferenc rakta le, amikor jelentős gyűjteményét a nemzetnek adományozta.

A **közművelődési könyvtárak** általános gyűjtőkörűek. Az átlagos közművelődési könyvtár jól kiszolgálja a tanulni, művelődni és szórakozni vágyó közönség igényeit, a nagyobbak elkülönített gyermek-, ifjúsági, zenei részleggel igyekeznek alkalmazkodni a különböző könyvtárlátogató rétegekhez. A közművelődési könyvtáraknál az egyes altípusok szervesen egymásra épülnek, így általában a fiókkönyvtár- városi könyvtár-megyei könyvtár modellel találkozhatunk. A városi könyvtár célja a helyi lakosok, vagy azok egy csoportja általános műveltségének emelése. A települések könyvtárai jelentős helytörténeti gyűjtő és feltáró tevékenységet is végeznek. Pl. Berzsenyi Dániel Megyei és Városi Könyvtár (Szombathely). A megyei könyvtárak szakmai, módszertani funkciót látnak el a megyében.

A **szakkönyvtárak** egy adott szakterület irodalmát gyűjtik, és e szakterület művelőit, kutatóit látják el szakirodalmi információval. Az országos szakkönyvtárak nagyobb átfogó szakterület hazai szakirodalmát a teljesség igényével, a külföldi szakirodalmat válogatva gyűjtik. Egy részük ma már elektronikus dokumentum formájában jelenik meg. Kutatóintézetek, termelői egységek, cégek is tartanak fenn szakkönyvtárakat. Ezek az adott munkahely szakirodalmi igényeit elégítik ki, és általában nem nyilvánosak. PL.: Országos Pedagógiai Múzeum és Könyvtár, Országos Mezőgazdasági Könyvtár, Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Országos Orvostudományi Könyvtár.

A **felsőoktatási könyvtárak** nagyon régi intézmények, és feladatuk sem igen változott az elmúlt 6-700 év során: az intézményekben folyó oktató és tudományos kutatómunka ellátása. Gyűjtőköriük alkalmazkodik az egyetemeken vagy főiskolákon oktatott tudományágakhoz, szakterületekhez. Legnagyobb múltú, és jelentőségű a Magyar Országos Tudományegyetem Egyetemi Könyvtára.

Az **iskolai könyvtár** az általános és középiskolák könyvtára. Gyűjtőköreit az ott folyó oktató-nevelő munka és az iskolai tananyag határozza meg. Feladata közé tartozik az alapvető könyvtárhasználati ismeretek oktatása.

A virtuális könyvtár

Az elektronikus könyvtár kizárólag elektromos dokumentumokat gyűjt, szervereken tárolva. Az adatbázisok, dokumentumok hálózaton érhetőek el. (MEK, Neumann ház) Tematikusan rendezett, adott formátumú anyagok (könyvek, előadások, tanulmányok, térképek) gyűjteménye, melyek olvashatók és letölthetők.

Bármely könyvtárba iratkozunk be, közvetett módon igénybe vesszük más könyvtárak szolgáltatásait is. Használjuk a nemzeti és a szakkönyvtárak bibliográfiáit, lelőhelyjegyzégeit és egyéb központi szolgáltatásait, megyei és egyéb települési könyvtárak helytörténeti bibliográfiáit. Könyvtárközi kölcsönzés, vagy másolatkérés útján bármely könyvtárban lévő dokumentumhoz hozzájuthatunk. A hazai könyvtárak listáját és címét a Könyvtári Minerva c. könyv tartalmazza.

Könyvtár felépítés szerint:

- Zárt raktári rendszerű: az olvasó a könyveket közvetlenül nem éri el, a közvetítő kapocs a katalógus, könyvtáros, számítógép.
- Szabadpolcos rendszer: könyvtári anyag szabadon hozzáférhető a szabadpolcokon és olvasótermekben.
- Vegyes rendszer: ritkábban használt, értékesebb könyvek elzárva, többség szabadon hozzáférhető.

Könyvtár részei:

- Szabadpolcok
- Olvasóterem
- Kölcsönzőhely
- Katalógusok
- Számítógépterem
- Fénymásoló
- Videotéka

A könyvtárak szolgáltatásai:

- Kölcsönzés
- könyvek előjegyzése
- olvasótermi felhasználás
- adatbázisok használata
- témafigyelés
- bibliográfia készítése
- másolatkészítés
- zenehallgatás, videó
- internetezés
- elektronikus adatbázisok használata
- letöltés, nyomtatás digitális adatbázisból
- CD-, DVD-kölcsönzés